

זכורני שאני תינוק ומורכב על כתפי אבא – האם אפשר לסמוך על זכרונות שהתעוררו?

זיכרון ושכחה שיעור 3 | ד"ר תהילה אליצור

1. ירושלמי עירובין פרק ה הלכה ז:

מתני' אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה ...
גמ'...בראשונה היו בני טיבריא מהלכין את כל חמתה, ובני חמתה אינן מגיעין אלא עד הכיפה ועכשיו בני חמתה ובני טיבריא עיר אחת היא. אמר ר' ירמיה מעשה ברועה אחד זקן שבא ואמר לפני רבי **זכור אני שהיו בני מגדל עולין לחמתה ומהלכין את כל חמתה ומגיעין לחצר החיצונה הסמוכה לגשר** והתיר רבי שיהו בני מגדל עולין לחמתה ומהלכין את כל חמתה ומגיעין לחצר החיצונה עד הגשר....

2. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף כו עמוד א

כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל: מעשה באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו, ואמר: **זכורני כשאני תינוק ומורכב על כתיפו של אבא, והוציאוני מבית הספר, והפשיטוני את כותנתי והטבילוני לאכול בתרומה לערב, ור' חייא מסיים בה: וחבירי בדילין ממני, והיו קורין אותי יוחנן אוכל חלות, והעלהו רבי לכהונה על פיו.**

3. תוספתא מסכת כתובות (ליברמן) פרק ב הלכה א

.... יפה כח שטר מכח עדים, וכח עדים מכח שטר. יפה כח שטר - שהשטר מוציא אשה מיד בעלה מה שאין כן בעדים. יפה כח עדים; שהעדים שאמרו מת פלוני - תנשא אשתו, כתב בשטר מת פלוני - לא תנשא אשתו. **אם אמרו מה שכתוב בשטר זה שמענו ושכחנו, תנשא אשתו. כתב אדן עדותו בשטר ומעיד עליה והולך אפי' לאחר מאה שנה**

4. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף עא עמוד א

אמר רב כהנא אמר רב: חרש שיכול לדבר מתוך הכתב, כותבין ונותנין גט לאשתו. ...אמר ר' זירא: אי קשיא לי הא קשיא לי, דתניא: 'אם לא יגיד' - פרט לאלם שאינו יכול להגיד; אמאי? הא יכול להגיד מתוך הכתב! **אמר ליה אביי: עדות קאמרת? שאני עדות, דרחמנא אמר: מפיהם - ולא מפי כתבם.**



חלומות שמורים / אהוד מנור

אי שם צמוק בתוך תוכנו
טמונים קולות וזכרונות
מראות רבים שכבר שכחנו
ספרי פלאים ומנגינות

...ולפעמים שריד של ריח
או צליל מוכר או קצה מילה
משיב אליך גן פורח
מחזיר אל קו ההתחלה....

5. כתובות דף כ ע"א – ע"ב. הסתמכות על זיכרונות רחוקים והאם אפשר לעוררם? לימוד בחברותות

ראו את הסוגיה בכתובות דף כ. 'כותב אדם עדותו על שטר ומעיד עליה'... כתובות כ: ישנה שאין אדם
זוכרה + הקטע בסיום הסוגיה שם 'אמר רב חסדא...אפילו טובא נמי'.

נקודות למחשבה:

- ✦ מהם 'אמצעי העזר' לעורר זיכרון שהסוגיה דנה בהם, ומה מדרג הבעייתיות לגביהם.
- ✦ מחלוקת רב הונא ור' יוחנן: מה ההיגיון לדעתכם מאחורי כל שיטה' -ראו בהקשר זה רש"י, עם איזו מהן אתם מזדהים?
- ✦ למה יש הבדל בין ת"ח לבין אדם אחר? ומה מקומו של הסיפור על רב כהנא ורב אשי בהקשר זה?
- ✦ האם יש גבול לזכרון? במה זה תלוי?
- ✦ איך אתם מבינים 'רמאי אנפשאי' / 'רמאי עליה' שנזכרים בסוגיה כפרמטר להסתמכות על זכרון שהתעורר/ זכרון רחוק.
- ✦ אם יש זמן ראו פסיקת הרמב"ם הלכות עדות פ"ח הלכות א-ד, וטור חושן משפט סימן כח 'כל זמן שזוכר אדם עדות....אם לא שזוכרו מעצמו'. שימו לב להבדל בקריאת הסוגיה.

6. רמב"ם הלכות עדות פרק ח

הלכה א: מי שחתם על השטר ובא להעיד על כתב ידו בבית דין והכיר כתב ידו שזהו בודאי, אבל אינו זוכר העדות כלל **ולא ימצא בלבו זכרון כלל** שזה לזה לעולם, הרי זה אסור להעיד על כתב ידו שהוא זה בבית דין, שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, **וכתב ידו הוא כדי להזכירו הדבר אבל אם לא נזכר לא יעיד.**

הלכה ב: אחד הזוכר את העדות ואחד שראה כתב ידו או שהזכירוהו אחרים ונזכר, **אפילו הזכירו העד השני שהעיד אם נזכר הרי זה מעיד**, אבל אם הזכיר אותו התובע עצמו, אף על פי שנזכר אינו מעיד, מפני שזה דומה בעיני בעל דין כאילו העיד שקר בדבר שלא ידע.

הלכה ג: לפיכך **אם היה התובע תלמיד חכם**, והזכיר התובע הזה את העד ונזכר הרי זה יעיד לו, שתלמיד חכם יודע שאילו לא זכר הדבר לא היה מעיד, **וקל הוא שהקלו בדיני ממונות שאע"פ ששכח הדבר מכמה שנים והכתב הוא שהזכירו הרי זה מעיד.**

7. טור חושן משפט הלכות עדות סימן כח

כל זמן שזוכר האדם העדות יכול להגיד לעולם, ואין לו לחוש אולי נתיישן הדבר ואינו זוכר הדבר על בריו, **אלא כל כמה דרמי אנפשיה ומידכר, יכול להעיד.** ואפילו אינו נזכר לעדות אלא מתוך הכתב, שכשמסרוהו לו כתבו בפנקסו לזכרון דברים 'פלוני העיד אותי עליו ביום פלוני כך וכך' ושכח הדבר ואינו נזכר אלא מתוך הכתב, יכול להעיד. ומיהו דוקא כשזוכר הדברים ע"י הכתב, אבל אם אינו נזכר לדברים אף מתוך הכתב לא יעיד:

וכן אם נזכר לדבר ע"י אחר שהזכירו לו, יכול להעיד. אבל אם הבעל דין בעצמו מזכירו ונזכר, לא יעיד. **ואם העד תלמיד חכם** אף אם הבעל דין בעצמו מזכירו שפיר דמי, **שודאי לא היה מעיד אם לא שזכרו מעצמו.** והרמב"ם כתב אם הבעל דין ת"ח שפיר דמי כיון שהוא ת"ח הוא יודע שלא יהא העד מעיד אם לא שזכרו מעצמו:



8. מעשה חולדה ובור

תלמוד בבלי מסכת תענית דף ז עמוד ב – ח עמוד א

אמר רבי אמי: אין הגשמים נעצרין אלא בעון גזל...מאי תקנתיה - ירבה בתפלה. ...

... אמר רבי אמי: אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה, שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. ואמר רבי אמי: בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה, מניין - **מחולדה ובור**. ומה המאמין בחולדה ובור - כך, המאמין בהקדוש ברוך הוא - על אחת כמה וכמה.

רש"י מסכת תענית דף ח עמוד א

בזמן שאמת מארץ תצמח - שיש אמונה במשא ומתן - אז צדק משמים נשקף דהיינו גשמים, שהן צדקה.

מחולדה ובור - שהמיתו שני בני אדם, מצוי הוא באגדה: מעשה בבחור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה, אמרה: מי מעיד והיה שם בור אחד וחולדה, אמר הבחור: בור וחולדה עדים בדבר, לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת, והוליד שני בנים, אחד נפל לבור ומת, ואחד נשכתו חולדה ומת, אמרה לו אשתו: מה מעשה הוא זה שבנינו מתים במיתה משונה ואמר לה: כך וכך היה המעשה. המאמין בהקדוש ברוך הוא - שמשימו עד בינו לבין חברו - על אחת כמה וכמה.

תוספות מסכת תענית דף ח עמוד א

בחולדה ובור כך בהקב"ה על אחת כמה וכמה - פי' **מאמין בחולדה ובור**: מעשה היה בנערה אחת, היתה רוצה לילך לבית אביה והיה בור בדרך ונפלה. ובא בחור אחד ואמר: אם אני אעליך תנשאי לי? אמרה לו: הן.

ונשבעו ביניהן שהוא לא ישא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר. ואמרו מי מעיד בינינו? והיתה חולדה אחת הולכת לפני הבור, ואמרו אלו שנים בור וחולדה יהיו עדים בינינו. והלכו לדרכם.

והיא עמדה בשבועתה, והוא נשא אשה אחרת וילדה בן. באת חולדה ונשכתו ומת. וילדה לו בן שני ונפל לבור ומת. אמרה לו אשתו: מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם?

נזכר השבועה וסיפר לאשתו כל המעשה. אמרה לו: א"כ חזור וקחנה. וכתב לה גט והלך ונשא את הבתולה והיינו דאמרי: המאמין בבור וחולדה, **שהעמידו עדותן**.

